
ВІТЧИЗНЯНИЙ І ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД

УДК 373.5.016:821.161.2.09
DOI 10.31654/2663-4902-2018-PP-4-160-165

Привалова С. П.

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри української мови, літератури та методики навчання Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка

ВИВЧЕННЯ СУЧАСНОЇ ПОЕЗІЇ Д. ПАВЛИЧКА НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ

У статті окреслено методику вивчення ліричних творів на матеріалі сучасної поезії Д. Павличка, зокрема поетичних збірок "Покаянні псалми", "Наперсток", "Потоп", "Символ віри", "Вірші з Майдану", визначено особливості зображення одного з ключових образів згаданих вище збірок митця – образу України, засвідчено про прагнення поета відтворити у віршах власні роздуми про сучасні події в Україні, реальність сьогодення, історію та майбутнє України, власне життя.

Д. Павличко є поетом епічного складу та способу мислення. Поезія митця завжди відрізняється увагою до форми, лаконічністю та витонченою лірикою, символічними образами, збереженими в сучасній поезії, що характеризується етичною гостротою, глибокою філософією, збалансованою емоційною мудрістю.

У сучасних поезіях Д. Павличка відтворено реальність сьогодення крізь призму політичних, економічних, культурних подій, які впливають на свідомість і почуття українців. Одне з найбільш важливих питань для поета – поєднання ідеологічно розколотої на дві частини країни. Образ України у поезії Д. Павличка є своєрідним, виразним, самобутнім, відшліфованим до блиску і точним, виповненим чуттями любові й ненависті, багатим на барви і голоси життя, щирим.

Ключові слова: ліричні твори, сучасна поезія, образ України, поетичні збірки, національна свідомість, власна екзистенція, сковородинські мотиви, пафосне громадянське звучання, щоденник душі, українська державність.

Однією із актуальних проблем методики навчання літератури є вивчення ліричних творів. Вивчення лірики в старших класах школи передбачає проведення ґрунтовного ідейно-тематичного аналізу віршів, невід'ємною складовою якого є характеристика провідних мотивів, образів, мовно-виражальних засобів та ін. Роботу над поетичними збірками, їх мотивами, ключовими образами віршів на уроці української літератури подамо на матеріалі сучасної творчості Д. Павличка.

Д. Павличко – поет епічного складу і способу мислення. Сучасній ліриці митця властива пошана до форми, лаконічність, вишукана поетичність, тяжіння до образів-символів, етична гострота, глибинна філософічність.

Одна із сучасних поетичних збірок митця – "Покаянні псалми" – була опублікована в 1994 році. У ній поет ніби прагне переосмислити власне життя, розмірковує над історією та майбутнім України. "Покаянні псалми" – це не тільки моє каяття, – зазначає Д. Павличко в листі до І. Дзюби. – Навіть більше скажу. Це каяття багатьох людей, каяття доби старої, спроба сказати правду про той час, коли ми були грішними, вірніше, мусіли бути такими. Це каяття митаря, який не корчить із себе праведника. Це так само глибока незгода з фарисеями, які гордо ступають і вважають, що вони безгріховні, а тому мають право на посади, на пошану, на

народну любов. Фарисеї мені не пробачать моїх провин, але я не потребую їхнього фарисейського благословення. Я – митар. Мені може сказати осудливу правду тільки Бог і народ устами далеких, майбутніх поколінь української нації" [1, с. 200]. Загалом тема вини і кари, прогірху і покаяння проймає всю творчість поета 90-х років ХХ століття.

Для збірки "Покаянні псалми", що складається з десяти тематично різних розділів, характерне загострене відчуття власної екзистенції, поетичне самозаглиблення, пов'язане із національною свідомістю, культ Духу і Правди, орієнтація на вищі зразки західної та світової культури. У поезіях збірки переплітаються минуле й сучасне, любов до рідного краю й народу, глибока пошана до інших націй, поети-зація дитинства, висвітлення актуальних проблем буття.

Цикл поезій "Покаянні псалми" складається з п'ятдесяти віршів. Переважно це монологи, хоча наявні й своєрідні діалоги, – звернення до Господа й відповіді на його питання. Домінуючий мотив збірки "Покаянні псалми" – мотив сповіді, щирого каяття. Поет вважає пройдений шлях помилковим і вирішує з'ясувати причини й наслідки цих помилок. Водночас це й сповідь за своє покоління, своїх співвітчизників. Для поезій збірки характерні й мотиви філософського осягнення часу, патріотичні мотиви, роздуми над людським буттям, історичні ретроспекції, пейзажно-акварельні інтонації, сповідальні мотиви, засудження національної безликовості, минуле і сучасне України тощо. Вірші поета наповнені вагомими філософськими сентенціями, глибокими проникливими медитаціями:

*Десь клекочуть води –
Це надії зов.
Визволяйсь, народе,
З вікових заков.
Зцілюй давні рани,
Воскресай з біди,
І свої кайдани
На мій гріб склади [6]. ("Жити, дайте жити").*

Наскрізним у збірці є образ України. За формально-стильовими ознаками більшість віршів збірки – лірико-медитативного плану, у яких фінал має своєрідну кульмінацію.

Кожна поезія збірки "Покаянні псалми" – це відверта розмова автора з Богом. Звертаючись до Господа, митець просить каяття за свої власні гріхи та гріхи українського народу. Автор ототожнює себе з вічним рабом Божим. Не залишає без уваги Д. Павличко й Україну та її долю. Проекція особистого на єдність людства з Богом, який так само є відповідальним за історію, в якій від меча Ахілла до атомної бомби відбито розвиток жорстокості й братовбивства, – це сенс псалмів. Сам автор слушно вважає "Покаянні псалми" найкращим своїм творінням.

Збірка "Наперсток" (2002) є багатоетапною у сучасному творчому доробку Д. Павличка. До неї увійшли поезії "Київ у травні", "Земля з Тарасової могили", "Куделя", "Скатертина", "Люлька", "Писанка", "Зелені свята", "Мене нема", "Свобода", "Тризуб", у яких образ України також є домінуючим. Ці вірші пройняті філософськими роздумами автора про минуле народу. Саме образ України митець подає крізь призму сковородинських мотивів. Наскрізним мотивом збірки є філософське осмислення історії українського народу, України, її звичаїв і традицій.

Поезіязбірки "Наперсток" є інтелектуальною, їй властивий історіософський контекст, притчевість. Вірші зорієнтовані на діалог з читачем, здатним до роздумів над буттям людини на межі тисячоліть. Шістдесят поезій, перекладених польською, – це своєрідний сад. Не божественних пісень, як у Г. Сковороди, хоча саме з ним і пов'язаний основний мотив збірки, – мотив пам'яті, пам'яті культурної, історичної і вибореної тяжко свободи. "Що то за вольність? Добро в ній яке?" – крізь віки звучить запитальне сковородинське.

*Свобода, як човен.
Гниє, коли стоїть на прив'язі,
керований веслами йде від берега до
берега,*

а пущений без керма за водою – зникає...

Свобода, як молитва.

В серці віруючого відкриває Бога,

а в серці безвірника – диявола [5] ("Свобода").

Події в Україні останніх років автор висвітлює у сучасних збірках "Потоп", "Символ віри", "Вірші з Майдану".

Збірка віршів Дмитра Павличка "Потоп" (2010 р.) є метафоричною, бо написана після трагічних для України подій, коли була "Майдану зламана підкова". Три поеми історичного змісту ("Кінь", "Іван Ганжа", Тадеуш Косцюшко") спроектовані на українську сучасність.

Ліричний герой Д. Павличка – наш сучасник. Його голос набуває пафосного громадянського звучання, коли йдеться про правду і брехню, духовність і ницість, Батьківщину і рідну мову, насильство над людиною.

Доля України є частиною життя митця, його найвищим обов'язком:

Я мушу вмерти сьогодні –

Серце радощі рвуть!

Україна виходить з безодні,

Дзвони гудуть великодні,

Об'являється Божа могуть.

Розпалися пута нестерпні,

Правда, як сонце, зійшла...

І писав я слова безсмертні...

А було це в суботу, у серпні,

Двадцять четвертого числа

Прапор вносять до залі

Синьо-жовтий! Імперія – в шок!

І сходить із п'єдесталу,

Згубивши кепку злиняли,

Ненависті й зла божок.

Розпалися пута нестерпні,

Правда, як сонце, зійшла...

І писав я слова безсмертні...

А було це в суботу, у серпні,

Двадцять четвертого числа [7] ("Я мушу вмерти сьогодні").

Д. Павличко засвідчує про прагнення українців до європейського життя, до державності:

А як назвати землю й зорі,

Усе, що в центрі й надовкруг,

Що мучить в слабкості й покорі,

Що творить мій невірний дух?

А як назвати таємничу

Снагу вставання із труни?

Ти – Україна ! Так я кличу

Тебе – прийди і сохрани! [7] ("Україна").

У вірші "Гімн помаранчевої революції", написаному 27 листопада 2004 року, поет засвідчує:

Ми стоїмо на берегах Славути,

На просторі – від Сяну аж по Дон.

На всі материки наш голос чути,

Мов Господом прочитаний закон.

Україна – рідна наша мати,

Силу нам дає пророк Тарас;

Нас багато, нас не подолати,

На рабів не обернути нас!

Благословляють подвиг наш народи,

І дивиться планета, як сльоза,

На помаранчеву зорю свободи,

Що з наших рук зійшла на небеса [7].

Збірка поезій Д. Павличка "Символ віри" була видана у 2013 році, основна її частина – вірші, написані у 2009–2012 роках. Відкриває збірку розділ "Вірші зі старих блокнотів", до якої увійшли твори, датовані 1950–1992 роками. У наступному розділі – понад сімдесят нових поезій. Про них Д. Павличко зазначає в короткій передмові до збірки: "Моя книжка "Символ віри" є своєрідним трагічним та оптимістичним щоденником моєї душі. Тут переплітаються печальні й життєрадісні мотиви мого слова й нашого національного життя" [2].

"Символ віри" – збірка поезій, ключовою темою яких є збереження української державності. Крім поезії про долю України, наявні й особисті вірші ("Поховали мою доню"). Тематика поезій є надзвичайно актуальною. Наприклад, у поезії про матір, яка не навчила сина любити рідну мову:

*Колишучи твоїх дітей,
Твоя стара співа ще.
Якби вона була німа,
Було б для тебе краще.
А то навчить твоїх малих
Про козаків співати...
Сусід почує, вчує двір –
Прийде біда до хати! [2] ("Як мати сина не навчить").*

Україна у збірці "Символ віри" постає в образі народу, в свободу якого автор свято вірить і зараз:

*Бог мене вночі питає:
"Що ти чуєш в тихім сні?" –
"Чую, мій народ вмирає
Під п'ятою хахлашні".
Бог мене питає вранці:
"Що ти чуєш наяву?" –
"Чую, йдуть раби-повстанці
Грають пісню бойову".
Бог питає ополудні:
"Що ти чуєш, говори?!" –
"Чую, як гудуть пробудні,
Синьо-жовті прапори"
Бог питає: "Що ж то буде?"
А я відповідь даю:
"Волю мій народ здобуде
Не в покорі, а в бою!" [2] ("Пісня").*

До нової книги Д. Павличка "Вірші з Майдану" увійшли вірші, написані в період з осені 2013-го до літа 2014-го. Недавні події, які стали частиною новітньої української історії, автор переосмислює з висоти свого життєвого та творчого досвіду. Крім того, у збірнику наявні неопубліковані твори – вірші, створені під час подорожі поета до Нікарагуа 1988 року, та поема "Сотенний Спартан". Завершують збірник поетичні переклади, а також публіцистика митця.

Вірші, написані Д. Павличком у 2014 році ("Вірші з Майдану"), – "Або йди в Європу, або згинь!", "Білоруський прапор", "Кардинал", "Лист до пані Богословської", "Два майдани", – відображають ідеї і настрої народу в Україні під час Революції Гідності. Так, у вірші "Два Майдани" митець закликає до єднання:

*Годі спати,
Випростайте кості гордих спин,
Підіпріть степи, Дніпро, Карпати,
Два майдани оберніть в один [3] ("Два Майдани").*

Письменник просить у Всевишнього допомоги для України та для людей, які борються за незалежність країни, які стоять за її свободу на Майдані, у вірші "Молитва":

*Отче наш, ми люди на Майдані,
України правдою живі.*

Чуємо тепло Твоїє длані,
 Жити хочемо в Твоєм естві.
 Ми твої сповняєм заповіти,
 Господа в нас іншого нема,
 Але ми не горді зрозуміти
 Судні помисли Твого ума.
 Тож яви нам всі майбутні яви:
 Скільки ще разів нам помирати
 Й воскресати на хрестах Москви?
 Отче наш, скажи нам, чи не досить
 Наших воскресень і помирань?
 Україна на колінах просить –
 Перед нами і за нами стань!
 Хочем жити вольною сім'єю,
 Чути в серці людяності щем.
 Оточи нас мудрістю Своєю,
 А як треба – захисти мечем! [3] ("Молитва").

Отже, у сучасних поезіях Д. Павличка відтворено реальність сьогодення крізь призму політичних, економічних, культурних подій, які впливають як на свідомість, так і на почуття українців. Одне з найбільш важливих питань для поета – поєднання ідеологічно розколотої на дві частини країни. Поет фіксує історичні події, що є відображенням активної громадської, політичної діяльності. Образ України у поезії Д. Павличка є своєрідним, виразним, самобутнім, відшліфованим до блиску і точним, наповненим почуттями любові й ненависті, щирим.

Таким чином, визначення тематики, провідних мотивів, структури, способів організації матеріалу, характеру ідейного змісту творів, своєрідності художньої манери автора сприяє ґрунтовному вивченню учнями поезії митця.

Література

1. Дзюба І. М. Павличко Дмитро Васильович. *Енциклопедія історії України*: у 10 т. / редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін.; Інститут історії України НАН України. Київ: Наук. думка, 2009. Т. 5. Кон-Кю. 222 с.
2. Павличко Д. В. Символ віри. Київ: Вид-во ім. Соломії Павличко "Основи", 2013. 208 с.
3. Павличко Д. Вірші з Майдану: поезії. Київ: ВЦ "Просвіта", 2014. 24 с.
4. Павличко Д. Мотиви поезій Дмитра Павличка останніх десятиліть. URL: <http://www.ukrlit.vn.ua/article/74.html>
5. Павличко Д. Наперсток: поезії. Київ: Вид-во ім. Соломії Павличко "Основи", 2002. 126 с.
6. Павличко Д. Покаянні псалми: поезії. Київ: Основи, 2008. 872 с.
7. Павличко Д. Потоп: поезії. Київ: Вид-во ім. Соломії Павличко "Основи", 2010. 112 с.
8. Привалова С. П. Особливості індивідуального стилю Д. Павличка. *Матеріали XLVII Міжнародної науково-практичної конференції "Наука. Інновації. Соціально-економічний розвиток"* Чернівці, 30–31 жовтня 2016 р. 2016. Т. 3. 32 с. С. 4–6.
9. Токмань Г. Л. Методика навчання української літератури в середній школі. Київ: ВЦ "Академія", 2013. 312 с.

References

1. Dziuba I. M. Pavlychko Dmytro Vasylovych // *Entsyklopediia istorii Ukrainy*: u 10 t. / redkol.: V. A. Smolii (holova) ta in.; Instytut istorii Ukrainy NAN Ukrainy. Kyiv: Nauk. dumka, 2009. T. 5: Kon-Kiu. 222 s.
2. Pavlychko D. V. Symvol viry. Kyiv: Vyd-vo im. Solomii Pavlychko "Osnovy", 2013. 208 s.
3. Pavlychko D. Virshi z Maidanu: Poezii. Kyiv: VTs "Prosvita", 2014. 24 s.
4. Pavlychko D. Motyvy poezii Dmytra Pavlychka ostannikh desiatylyt. URL: <http://www.ukrlit.vn.ua/article/74.html>
5. Pavlychko D. Naperstok: Poezii. Kyiv: Vyd-vo im. Solomii Pavlychko "Osnovy", 2002. 126 s.
6. Pavlychko D. Pokaianni psalmy: Poezii. Kyiv: Osnovy, 2008. 872 s.

7. Pavlychko D. Potop: Poezii. Kyiv: Vyd-vo im. Solomii Pavlychko "Osnovy", 2010. 112 s.

8. Pryvalova S. P. Osoblyvosti individualnoho styliu D. Pavlychka. *Materialy XLVII Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii "Nauka. Innovatsii. Sotsialno-ekonomichnyi rozvytok"* 30–31 zhovtnia 2016 Chernivtsi, 2016. T. 3. 32 s. S. 4–6.

9. Tokman H. L. *Metodyka navchannia ukrainskoi literatury v serednii shkoli*. Kyiv: VTs "Akademiia", 2013. 312 s.

Привалова С. П.

кандидат педагогических наук, доцент кафедры украинского языка, литературы и методики обучения Глуховского национального педагогического университета имени Александра Довженко

Изучения современной поэзии Д. Павлычко на уроках украинской литературы

В статье описана методика изучения лирических произведений на материале современной поэзии Д. Павлычко, а именно: поэтических сборников "Покаянные псалмы", "Наперсток", "Потоп", "Символ веры", "Поэзии с Майдана", определены особенности одного из ключевых образов упомянутых выше изданий писателя – образа Украины, в стихотворениях выражены личные взгляды поэта на современные события в Украине, ее историю и будущее, собственную жизнь.

Ключевые слова: лирические произведения, современная поэзия, образ Украины, поэтические сборники, национальное сознание, собственная экзистенция, скovorodinские мотивы, пафосное гражданское звучание, дневник души, украинская державность.

Pryvalova S. P.

Candidate of Pedagogic Sciences (PhD), Associate Professor, Department of Ukrainian Language, Literature and Instructional Methods, Oleksandr Dovzhenko Hlukhiv National Pedagogical University

Studying Dmytro Pavlychko's Contemporary Poetry at the Lessons of Ukrainian Literature

The article outlines the methodology of study of lyric texts on the material of contemporary poetry by D. Pavlychko, particularly poetry collections "Pokayanni Psalmy", "Naperstok", "Potop", "Symvol Viry", "Virshi z Maidanu". The study touches upon the features of representing the key image of the collection, i.e. the image of Ukraine, the poet's desire to reproduce his own reflections on the contemporary events in Ukraine, the nowadays' reality, the history and future of the country, life itself in his poems.

D. Pavlychko is the poet of epic composition and way of thinking. The artist's poetry is always distinguished by respect for the form, conciseness, and refined lyricism, symbolic images preserved in contemporary poetry, which is characterized by ethical sharpness, deep philosophy, balanced emotional wisdom and elegant fullness of the word.

In D. Pavlychko's contemporary poetry, the reality is reproduced through the prism of political, economic and cultural events which affect consciousness and feelings of Ukrainians. The poet captures the historical moments, which manifests his active public and political activity. One of the most heartbreaking issues for the poet is the unity of the country which is ideologically split into two parts. The image of Ukraine in D. Pavlychko's poetry is unique, expressive, original, precise, filled with feelings of love and hatred, rich in colors and voices of life, sincere.

Key words: lyric works, contemporary poetry, image of Ukraine, poetic collections, national consciousness, existence, Skovoroda's motives, pathos of civic sound, diary of the soul, Ukrainian statehood.